

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА»

Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Освітньо-професійна програма	усі ОПП ФЕФ, окрім ОПП «Журналістика, медіакомунікації та PR»
Загальний обсяг	4 кредити ЄКТС
Тривалість викладання	2-й семестр 2025-2026 н.р., 4 чверть
Обсяг навчальних занять	120 год.
у т.ч. аудиторні заняття	6 год/тиждень
лекції	3 години
практичні	3 години
Мова викладання	українська

Кафедра, що викладає: туризму та економіки підприємства

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»:

<https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=6744>

Консультації: за окремим розкладом, погодженим зі здобувачами вищої освіти

Онлайн-консультації: Microsoft Teams – команда «Управління соціально-економічною безпекою підприємства»

Інформація про викладача:

Бессонова Анна Володимирівна,
Ph.D., доцент кафедри туризму та економіки підприємства

Персональна сторінка:

<https://ep.nmu.org.ua/ua/teachers/Besonova.php>

E-mail:

bessonova.a.v@nmu.one

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Дисципліна «Управління соціально-економічною безпекою підприємства» належить до переліку вибірових навчальних дисциплін, що пропонуються в рамках циклу фахової підготовки здобувачам другого (магістерського) рівня

вищої освіти усіх ОПП фінансово-економічного факультету, окрім ОПП «Журналістика, медіакомунікації та PR».

Дисципліна спрямована на формування у здобувачів знань, умінь і практичних навичок у сфері забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства в умовах динамічного середовища. У курсі розглядаються сутність і структура соціально-економічної безпеки, її ключові складові (кадрова, фінансова, інноваційна, інформаційна, екологічна тощо), а також індикатори та методи оцінювання рівня безпеки.

Цей курс побудовано на засадах студентоцентрованого підходу (Student-Centered Approach), який розглядає здобувача вищої освіти як суб'єкта з власними унікальними інтересами, потребами і досвідом, спроможного бути самостійним і відповідальним учасником освітнього процесу.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни – сформувати у здобувачів знання теоретичних і методичних засад забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства, розвинути вміння і навички ідентифікувати ризики та загрози, оцінювати рівень безпеки, розробляти та впроваджувати управлінські рішення й механізми, спрямовані на захист інтересів підприємства, підвищення його стійкості, конкурентоспроможності та стабільного розвитку в умовах динамічного зовнішнього середовища.

Завдання курсу:

- розробка цілей та визначення напрямів забезпечення соціально-економічної безпеки;
- визначення найбільш безпечної організаційної моделі конкретного підприємства;
- визначення ключових бізнес-процесів, що забезпечують соціально-економічну безпеку;
- діагностика та забезпечення техніко-технологічної безпеки підприємства;
- використання методів оцінювання та забезпечення ринкової безпеки бізнесу;
- запобігання негативному впливу тіньової економіки та недружного поглинання на функціонування та розвиток підприємства;
- обґрунтування переліку об'єктів, суб'єктів, а також формування політики, концепції та механізму управління безпекою бізнесу;
- розробка прийнятної стратегії безпеки бізнесу;
- організація діяльності служби безпеки на підприємстві;
- оцінювання ефективності діяльності служби безпеки та її окремих підрозділів;
- використання передового зарубіжного досвіду в сфері забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств.

3. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Реалізація поставлених завдань дозволяє забезпечити наступні дисциплінарні результати навчання:

- застосовувати науковий підхід до формування та виконання ефективних проектів у соціально-економічній сфері;
- використовувати сучасні інформаційні технології згідно з встановленим потребам дослідження;
- використовувати методи та прийоми дослідження економічних та соціальних процесів, адекватні встановленим потребам дослідження;
- визначати ключові тренди соціально-економічного розвитку;
- визначати ключові тренди людського розвитку;
- планувати і розробляти проекти у сфері економіки;
- здійснювати її інформаційне, методичне, матеріальне, фінансове та кадрове забезпечення.

4. СТРУКТУРА КУРСУ

Лекції

Тема 1. Соціально-економічна безпека підприємства: сутність і передумови формування.

- 1.1. Поняття, предмет, зміст та суб'єкти соціально-економічної безпеки.
- 1.2. Принципи соціально-економічної безпеки, її структура та рівні.
- 1.3. Критерій та індикатори соціально-економічної безпеки.

Тема 2. Організаційні та техніко-технологічні основи соціально-економічної безпеки підприємства.

- 2.1. Організація служби безпеки на підприємстві.
- 2.2. Загальні функції, що покладаються на службу безпеки підприємства.
- 2.3. Об'єкти, які підлягають захисту від потенційних загроз і протиправних дій на підприємстві.
- 2.4. Техніко-технологічна безпека.

Тема 3. Інтелектуальна та кадрова складові соціально-економічної безпеки підприємства.

- 3.1. Кадрова безпека: об'єкти, види, індикатори.
- 3.2. Методи виявлення і збереження кадрової безпеки.
- 3.3. Захист конфіденційної інформації про особу.
- 3.4. Методика побудови інтелектуальної безпеки.
- 3.5. Сучасна психологічна освіта керівника в контексті забезпечення кадрової безпеки підприємства.
- 3.6. Навчання персоналу та підвищення кваліфікації з соціально-економічної безпеки.

Тема 4. Інформаційна безпека підприємства.

- 4.1. Зміст інформаційної безпеки.
- 4.2. Поняття та класифікація загроз безпеки інформації.
- 4.3. Поняття та класифікація інформації з обмеженим доступом.

Тема 5. Ринкова та зовнішньоекономічна безпека.

- 5.1. Основні положення ринкової та зовнішньоекономічної безпеки.
- 5.2. Експортна безпека як важлива складова зовнішньоекономічної безпеки.
- 5.3. Імпортна безпека як важлива складова зовнішньоекономічної безпеки.
- 5.4. Аналітична оцінка конкурентів як важлива складова ринкової безпеки.

Тема 6. Фінансова безпека.

- 6.1. Формування системи фінансової безпеки.
- 6.2. Оцінювання безпеки грошового обігу.
- 6.3. Оцінювання безпеки інфляційних процесів.
- 6.4. Валютна складова фінансової безпеки.
- 6.5. Індикатори фінансової безпеки підприємства.

Тема 7. Політико-правова, силова та екологічна складові соціально-економічної безпеки підприємства.

- 7.1. Поняття екологічної безпеки.
- 7.2. Особливості екологічної безпеки харчових підприємств.
- 7.3. Поняття політико-правової безпеки.
- 7.4. Сутність силових безпеки.

Тема 8. Ризик та його вплив на соціально- економічну безпеку підприємств.

- 8.1. Сутність ризику та його взаємозв'язок з соціально-економічною безпекою.
- 8.2. Управління економічними ризиками підприємства.
- 8.3. Основні ризики в системі соціально-економічної безпеки підприємств харчової промисловості.

Тема 9. Зарубіжний досвід забезпечення соціально- економічної безпеки підприємств.

- 9.1. Досвід Німеччини забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств.
- 9.2. Досвід США забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств.
- 9.3. Досвід забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств в інших країнах.

Тема 10. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства.

- 10.1. Поняття та види діагностики діяльності підприємства.
- 10.2. Основи діагностики фінансової кризи.
- 10.3. Методи оцінки інтелектуального капіталу та потенціалу підприємства.

Практичні заняття

Тема 1. Теоретичні основи системи фінансово-економічної безпеки підприємств, установ, організацій.

Тема 2. Управлінські відносини в системі фінансово-економічної безпеки підприємства.

Тема 3. Кваліфікаційні вимоги до персоналу підрозділу фінансово-економічної безпеки підприємства.

Тема 4. Планування діяльності підприємств, установ, організацій та їх структурних підрозділів з фінансово-економічної безпеки.

Тема 5. Механізм управління системою фінансово-економічної безпеки підприємств, установ, організацій.

Тема 6. Служба фінансово-економічної безпеки як структурний підрозділ підприємств, установ, організацій.

Тема 7. Оцінка ефективності реалізації стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства.

Тема 8. Механізм взаємодії керівників підприємства і персоналу підрозділу з фінансово-економічної безпеки та зовнішніх організацій із протидії загрозам, ризикам та забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Тема 9. Досвід забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства.

Тема 10. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства.

Інформація для здобувачів заочної форми навчання. На сайті НТУ «ДП» розміщено графік навчального процесу. Протягом року передбачено заняття з викладачем відповідно до розкладу: 4 год. лекційних занять, 4 год. практичних занять, решту годин здобувач опановує самостійно. Під час сесії здобувачі виконують практичні завдання, контрольні роботи. Умови завдань розміщено на сторінці курсу на платформі Moodle та в Microsoft 365. Форма контролю – диференційований залік.

5. ТЕХНІЧНЕ ОБЛАДНАННЯ ТА/АБО ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

На навчальних заняттях здобувачі повинні мати: гаджети з можливістю підключення до Інтернету; перевірений доступ до застосунків Microsoft Office: Teams, Moodle; інстальований на ПК та /або мобільних гаджетах пакет програм Microsoft Office (Word, Excel, Power Point); активований акаунт університетської пошти на Office365.

6. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИМОГИ

Оцінювання досягнень здобувачів здійснюється за допомогою прозорих процедур, що ґрунтуються на об'єктивних критеріях відповідно до Положення університету «Про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти», <http://surl.li/bgpuz>. Досягнутий рівень компетентностей відносно очікуваних, що

ідентифікований під час контрольних заходів, відображає реальний результат навчання здобувачів за дисципліною.

6.1. Шкали

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів НТУ «ДП» здійснюється за рейтинговою (100-бальною) та інституційною шкалами. Остання необхідна (за офіційною відсутністю національної шкали) для конвертації (переведення) оцінок мобільних здобувачів.

Шкали оцінювання навчальних досягнень здобувачів НТУ «ДП»

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90-100	відмінно
75-89	добре
60-74	задовільно
0-59	незадовільно

Кредити навчальної дисципліни зараховуються, якщо здобувач отримав підсумкову оцінку не менше 60-ти балів. Нижча оцінка вважається академічною заборгованістю, що підлягає ліквідації відповідно до Положення про організацію освітнього процесу НТУ «ДП».

6.2. Засоби та процедури

Здобувачі вищої освіти можуть отримати підсумкову оцінку з навчальної дисципліни на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів з поточного контролю та самостійної роботи складатиме не менше 60 балів.

Поточна успішність складається з успішності за одну контрольну роботу (максимально оцінюється у 30 балів), виконання самостійної роботи (максимально оцінюється у 20 балів) та оцінок за роботу на практичних заняттях (оцінюється 10 занять по 5 балів, максимально здобувач може отримати 50 балів). Отримані бали за контрольну та самостійну роботи, а також практичні заняття додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за поточною успішністю здобувач може набрати 100 балів.

Підсумкове оцінювання (якщо здобувач вищої освіти набрав менше 60 балів та/або прагне поліпшити оцінку)	Визначення сумарного результату поточних контролів. У випадку, коли здобувач отримав менше 60 балів та/або бажає поліпшити оцінку – складається залік у вигляді комплексної контрольної роботи, яка містить 20 тестів (вірна відповідь 1,5 бали) та 1 питання теоретичного спрямування (35 балів за умови повного розкриття тематичного спрямування), 1 розрахункове завдання (35 балів за умови виконання усіх розрахункових дій). Максимальна кількість балів за диференційований залік: 100 балів.
Практичні заняття	Відбувається вирішення тестових та розрахункових завдань. Максимально оцінюються у 50 балів (10 занять × 5 балів/заняття).

Самостійна робота	Кожен здобувач повинен виконати самостійну роботу, яка містить тестові завдання (10 питань × 1 бал за вірну відповідь) та 2 розрахункові задачі (по 5 балів кожна). Максимально оцінюється у 20 балів.
Контрольні заходи	Максимально оцінюються у 30 балів (1 контрольна робота × 30 балів)

6.3. Критерії

6.3.1. Критерії оцінювання *практичного заняття*.

Кожне практичне завдання оцінюється за такими складовими: виконання поточних розрахункових завдань або тестові завдання.

Тестові завдання складаються з 10 тестів, де є одна правильна відповідь. За умови вірного вирішення одного тестового завдання здобувач отримує 0,5 балів. Максимальна кількість набраних балів за тестові завдання – 5 балів.

Виконання розрахункових завдань. За умови вірного вирішення розрахункового поточного завдання здобувач отримує 5 балів, причому:

5 балів: отримано правильні відповіді (згідно з еталоном), використано формули з поясненням змісту окремих її складових, зазначено одиниці виміру, зроблено змістовні висновки.

4 балів: отримано правильні відповіді (згідно з еталоном), здебільшого використано формули з поясненням змісту, зазначено одиниці виміру, зроблено змістовні висновки.

3 бали: отримано правильні відповіді з незначними відхиленнями від еталону, відсутні формула та/або пояснення змісту окремих складових, зазначено одиниці виміру, зроблено висновки.

2 бали: отримано здебільшого правильні відповіді з певними відхиленнями від еталону, відсутні формула та/або пояснення змісту окремих складових, не зазначено одиниці виміру, зроблено висновки

1 бал: отримано переважно неправильні відповіді, не використано формули з поясненням змісту окремих її складових або не зазначено одиниці виміру, висновки неповні або невірні.

6.3.2 Критерії оцінювання *самостійної роботи*

Оцінювання самостійної роботи відбувається через розв'язання тестових завдань (10 тестів з одним правильним варіантом відповіді, кожне оцінюється у 1 бал) та 2-х розрахункових завдань за темами дисципліни, кожне з яких оцінюється в 5 балів, причому:

5 балів: отримано правильні відповіді (згідно з еталоном), використано формули з поясненням змісту окремих її складових, зазначено одиниці виміру, зроблено змістовні висновки.

4 бали: отримано правильні відповіді з незначними відхиленнями від еталону, відсутні формула та/або пояснення змісту окремих складових, зазначено одиниці виміру, зроблено висновки.

3 бали: отримано здебільшого правильні відповіді з певними відхиленнями від еталону, відсутні формула та/або пояснення змісту окремих складових, не

зазначено одиниці виміру, зроблено висновки

2 бали: отримано переважно неправильні відповіді, не використано формули з поясненням змісту окремих її складових або не зазначено одиниці виміру, висновки неповні або невірні.

1 бал: отримано неправильні відповіді, не використано формули з поясненням змісту окремих її складових та/або не зазначено одиниці виміру, не зроблено висновки.

6.3.3. Критерії оцінювання *письмової контрольної роботи*:

Контрольна робота містить: 20 тестових завдань з чотирма варіантами відповідей, де правильна відповідь оцінюється у 1 бал, та 2 розрахункових завдання, де правильна відповідь оцінюється по 5 балів, причому:

5 балів: високий рівень виконаних розрахунків, що відповідає поставленому завданню, представлено методологічний апарат розв'язання завдання, зроблено власний висновок; відсутність помилок у розрахунках;

4 бали: середній рівень виконаних розрахунків, що відповідає поставленому завданню, представлено методологічний апарат розв'язання завдання, зроблено власний висновок; відсутність помилок у розрахунках;

3 бали: наявність виконаних розрахунків, що відповідає поставленому завданню, представлено методологічний апарат розв'язання завдання, зроблено власний висновок, однак містить несуттєві помилки у розрахунках;

2 бали: наявність виконаних розрахунків, що не в повній мірі відповідають поставленому завданню, не представлено методологічний апарат розв'язання завдання, зроблено власний висновок, містить суттєві помилки у розрахунках;

1 бал: наявність виконаних розрахунків, які не відповідають поставленому питанню, не представлено методологічний апарат розв'язання завдання, не зроблено висновки, містить суттєві помилки у розрахунках.

7. ПОЛІТИКА КУРСУ

7.1. Політика щодо академічної доброчесності

Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі). Політика щодо академічної доброчесності регламентується «Положенням про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка»», <https://cutt.ly/mERLa5A>, Кодекс академічної доброчесності Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», <https://cutt.ly/vERLfxF>. У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація),

робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

7.2. Комунікаційна політика.

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту.

Обов'язком здобувача вищої освіти є перевірка поштової скриньки на Office365 та відвідування групи у Teams.

Протягом самостійної роботи обов'язком здобувача вищої освіти є робота з дистанційним курсом «Управління соціально-економічною безпекою підприємства». Усі письмові запитання до викладачів стосовно курсу мають надсилатися на університетську електронну пошту або в чат Teams.

7.3. Політика щодо перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

7.4. Відвідування занять

З 24.02.2022 р. реалізація освітньої діяльності відбувається в умовах правового режиму воєнного стану. Наявна низка небезпек: повітряні тривоги, ризики припинення енергозабезпечення, мобільного та Інтернет-зв'язку. Згідно з наказами по університету у 2025-2026 навчальному році освітня діяльність здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти всіх форм навчання здійснюється з використанням дистанційних технологій через синхронні та асинхронні комунікації. Відвідування онлайн лекцій та практичних занять реалізується через приєднання до «команди» Microsoft Teams. Під час повітряної тривоги заняття перериваються і продовжуються лише за умов перебування учасників освітнього процесу у захищених приміщеннях. Викладачем (за технічної та безпекової можливості) здійснюється запис заняття для підтримки асинхронного формату навчання.

У випадках відсутності енергозабезпечення, мобільного та Інтернет-зв'язку викладачем забезпечується асинхронний формат навчання та комунікація зі здобувачами за допомогою каналів зв'язку, що функціонують. Про причини неможливості взяти участь в онлайн заняттях, ускладненні доступу до матеріалів на дистанційних платформах НТУ «ДП» тощо здобувач вищої освіти має повідомити викладача в особистих повідомленнях чатів Microsoft Teams, або листом на корпоративну е-пошту НТУ «ДП», або через старосту чи представника адміністрації факультету.

7.5. Політика щодо оскарження оцінювання.

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань, він може оскаржити виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку згідно Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (<https://cutt.ly/mrBXXTMI>)

7.6. Бонуси.

Здобувачі вищої освіти, які приймають участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах тощо отримують додатково 5 балів до підсумкової оцінки.

7.7. Участь в анкетуванні.

Наприкінці вивчення курсу та перед початком сесії здобувачу вищої освіти буде запропоновано анонімно заповнити електронні анкети, які дозволять оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати ваші пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни «Управління соціально-економічною безпекою підприємства».

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

На лекційних заняттях використовуються інтерактивні, дослідницькі методи, дискусія, бесіда, ілюстрація, демонстрація. На практичних заняттях застосовуються методи евристичних питань, діалогового спілкування, обговорення та вирішення проблеми, аналізу ситуацій (метод Дельфі, кейс-метод, метод сценаріїв, метод мозкового штурму та інші). Самостійна робота супроводжується опитуванням та підготовкою індивідуальних завдань.

9. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 року № 2245-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>
2. Наказ Міністерства фінансів «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» від 30 листопада 2001 року № 559. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>
3. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: закон України від 05.07.1994 р. 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-vr#Text>
4. Вінічук М.В., Наконечна Н.В. Економічна безпека держави: соціально-економічний вимір: Навчальний посібник. Львів, Ліга-Прес: 2017. 322 с.
5. Соціально-економічна безпека : навч. посіб. / О. В. Безпалько, А. Д. Бергер, Т. М. Березянюк, О. І. Драган, Л. М. Мазник, А. О. Левчук, О. М. Олійниченко, Л. І. Тертична, Н. М. Чеснік, О. А. Чигриниць [За заг. ред. О. І. Драган]. – К.: Кафедра, 2019. 277 с.
6. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. 2-ге вид., переробл. – К. : НІСД, 2015. – 348 с.
7. Іванова Н.С. Економічна безпека : навч. посібник. Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. маркетингу, менеджменту та публ. адміністрування. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2020. 139 с.
8. Організація та управління системою економічної безпеки підприємства: навчально-методичний посібник / З. Б. Живко, О.В. Черевко, Н.В. Зачосова, М. О. Живко, О.Б. Баворовська, В.О. Занора; за ред. З.Б. Живко. Черкаси : видавець

Чабаненко Ю.А., 2019. 120 с.

9. Економічна безпека підприємства: підручник; за заг. ред. А.М. Дідика. Львів: НУ «Львівська політехніка», ТЗОВ «Видавнича група «Бухгалтери України», 2019. 624 с.

10. Нагорняк І.С. Стратегічне управління забезпеченням соціально-економічної безпеки підприємств. *Сучасні соціально-економічні проблеми теорії та практики розвитку економічних систем*. С. 117-128. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/21274/2/SSEP_2016_Nahorniak_I_S-Stratehichne_upravlinnia_117-128.pdf

11. Салоїд С.В. Механізм управління економічною безпекою підприємства: теоретичний аспект. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. С. 250-254. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.14.2017.108778>

12. Коленда Л.В. Поняття соціально-економічної безпеки підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 7. С. 672-678.

13. A. Mints, E. Kamyshnykova, D. Zherlitsyn, K. Bukrina, A. Bessonova. Corporate Social Responsibility Impact on Financial Performance: a Case for the Metallurgical Industry. *WSEAS Transactions on Environment and Development* (2021), vol. 17, pp. 398-409, DOI: 10.37394/232015.2021.17.39.

14. Bieloborodova M., Bessonova A. Approaches to assessing the environmental responsibility of enterprises in the industrial region. *Ekológia (Bratislava)*. Vol. 42, No. 3, p. 267-278, 2023. <https://doi.org/10.2478/eko-2023-0030>

15. Bieloborodova M., Bessonova A. Ways of greening services in recreational facilities of Ukraine. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 68 (22). С. 180-186. <https://doi.org/10.32843/infrastruct68-32>